32. *Ernout A.* Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots / A. Ernout, A. Meillet. – Paris : Librairie C. Klincksieck, 1932. – 1108 p.
33. *Frisk H.* Griechisches etymologisches Wörterbuch / H. Frisk. – Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1954–1968. – Lieferungen 1–20.
34. *Kluge F.* Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / Friedrich Kluge. Unter Mithilfe von Max Bürgisser u. Bernd Gregor völlig neu bearb. von Elmar Seebold. – 22. Aufl. – Berlin; N. Y. : de Gruyter, 1989. – 822 s.
35. *Walde A.* Lateinisches etymologisches Wörterbuch / A. Walde, J. Hofmann. – Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1954. – Bd. 1–2.
36. *Vennemann Th.* Europa Vasconica – Europa Semitica / Theo Vennemann ; [Patrizia Noel Aziz Hanna (Ed.)]. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2003. – 979 p. – (Trends in Linguistics. Studies and Monographs ; 138).

С. В. Борщевский. Этимологизация ономастики неизвестного происхождения в новейших субстратологических штудиях (на материале славянских, германских и романских языков).

Статья посвящена выяснению теоретико-методологических основ изучения ономастики неизвестного происхождения, системной идентификации применяемых в лингво- и этногенетических (в частности субстратных) штудиях подходов к исследованию собственных имен, а также определению на этой основе перспектив дальнейших научных разведок на материале славянских, германских и романских языков.

Ключевые слова: *ономастика неизвестного происхождения, апеллятивная база, лингвоэтногенез, доиндоевропейский субстрат, культурная миссия.*

S. V. Borshchevsky. Etymologization of Onomastics of Unknown Origin in Recent Substratological Studies (based on the material of the Slavic, Germanic and Romance languages)

The article is devoted to ascertaining theoretical and methodological fundamentals of onomastics of unknown origin study, systematic identification of approaches to proper names investigation used in linguo- and ethnogenic (in particular substratum) studies, and determining the prospects for further scientific researches based on the material of the Slavic, Germanic and Romance languages.

Key words: *onomastics of unknown origin, appellative base, linguoethnogeny, pre-Indo-European substratum, cultural mission.*

Вакуленко Т. П.
Київський національний лінгвістичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНА *ПИСАР /ПИСАРЬ* В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ ПОЧАТКОВОГО ПЕРІОДУ ФОРМУВАННЯ ЦИХ НАЦІЙ

У статті розглянуто особливості функціонування ділового терміна писар та творення термінологічних словосполучень з цим словом в українській та російській мовах початкового періоду формуваннння націй.

Ключові слова*: термін, термінологічне словосполучення, значення, походження.*

Українська та російська мова, як свідчать пам'ятки східнослов'янської писемності різних часів, особливо ділової мови, мали низку термінів, що позначали різних представників діловодства. До цих назв відноситься віддієслівний іменник ***писар/писарь***, утворений за допомогою агентивного суфікса ***-ар/-арь*** від спільнослов'янського дієслова ***писати.*** Доля цього терміна протягом історичного розвитку української та російської мов була різною. Розглянемо ці слова у семантичному та функціональному аспектах у різні історичні періоди.

Словотвірний суфікс ***-арь*** був запозичений з латини ще в спільнослов'янську епоху і широко розповсюджений у сучасних слов'янських мовах (***pekar*** – чес., ***garncarz*** – польс, ***звънар*** - болг.). Ще в давньоруських пам'ятках XI–XV ст. іменники на ***-арь*** із значенням діяча зустрічаються досить часто: ***гусар, глинарь, вратарь ключар, рыбарь, скотарь, трапезарь*** та ін.: *таче* ***вратаря*** *възъвавъ* (*Ж.Ф.П. XII ст. л.,45б.*); *приступи къ нему* ***ключар****(Ж.Ф.П. XII ст. ,л. 53г.) ; конона* ***градаря*** *(Пр. н. 1383 г.л. 6 в.).*

Іменник ***писар*** розпочинає свою історію, як зазначають дослідники староукраїнської мови в лексикографічній праці "Словник староукраїнської мови", з середини XIV ст., періоду поневолення українських земель литовськими та польськими завойовниками, зі значенням "урядовець господарської, воєводської або старостинської канцелярії, писар": *писалъ грамоту* ***писаръ*** *пана старостынъ дь"къ из болестрашичь именем дь"чкович/Укр.гр. 1359 р./(ССУМ, т.2, с. 147); И онъ того листа передъ нами не положилъ, а вказывалъ его…* ***писару*** *нашому Федьку /Краків, 1489 РИБ 431/ (там само); Ja Fedko Janusz(k)owicz* ***pysar*** *welekoho kniazia aleksandra namisnyk Zyzmorski /Тришин, 1500 ДПЖН/(там само).* У писемних пам'ятках української мови XIV-XVст. засвідчуються варіанти ***писарь, пісарь, писаръ, пісар, pisak, pissak, pysar.***(*там само)*.

Автори "Словаря русского языка XI–XVII вв." слово ***писарь*** характеризують кількома значеннями, які зумовлені полісемантичною структурою твірного дієслова ***писати.*** У давньоруських текстах широко представлені два значення дієслова ***писати***: "писать" та "заниматься живописью". Відповідно до цього іменник ***писар***, утворений від дієслова ***писати*** зі значенням назви особи за родом діяльності, фіксує два основних значення: "тот, кто пишет: переписчик, переводчик, писарь, писатель " і "тот, кто изображает (художник)". Одна з перших фіксацій слова ***писарь*** зустрічається під 1045 роком у III Новгородському літописі зі значенням "живописец": *гласъ бысть отъ образа господня, иконнымъ писцомъ глаголющь:* ***писари, писари, о писари****! Не пишите Мя благословящею рукою, (Сл.РЯ XI–XVII вв., с. 51).* Пізніше, з XV ст., іменник ***писарь*** реєструється у значенні "писателя": *аже бі мистрове* ***писари*** *изо всh хъ странъ колиж(д)ого языка згонули бы ся вмhсто, и такъ не могуть тоя погибели пphписати*. Приклад взято із послання Феофіла Дедеркіна великому князю Василію

Васильовичу Темному, писаного ” из за римья з латынь” між 1456 і 1462 р. Термінологічне значення особи, яка займається переписуванням паперів та укладанням документів закріплюється за цією назвою з кінця XV ст.: *Садох же сын Ахитов и Ахимелехъ сын Авиафарь священницы, и Суза* ***писарь*** *[на поле: книгчии] (scriba)/ Библ. Генн. 1499р/. (Сл.РЯ XI–XVII вв., с. 51); Началные люди, то есть судии, подсуди,* ***писари*** *и подьячие, должны имѣть оба тѣ языки, французскои и немецкои. Козм., 233.1670 г.(там само).* У “Матеріалах” І. І. Срезневського зазначене слово фіксується з XV ст. [12] і представлене значеннями “писатель”, т.е. тот, кто пишет” і “писець” (посадова особа при митрополиті). Ілюструються ці значення тільки двома прикладами із церковних пам’яток. Укладач “Материалов для терминологического словаря древней России” Г. Е. Кочин зафіксував у канонічній літературі складений термін ***святительский писарь***. У цій же праці засвідчується й однослівний термін ***писарь***, який у світських староруських пам’ятках характеризується значенням “посадова особа”. Можна припустити, що джерелом запозичення цього значення в староруську мову була українська чи польська мова. Академік В. В. Виноградов відносить його до запозичень із польської мови [1, с. 40].

До XVIII ст. в писемних джерелах української ділової мови реєструються складені назви зі стрижневим ***писар*** на позначення посад**.** Так, службову особу, яка брала участь у земських судах з дорадчим голосом, мотивувала вироки, давала виписи, посвідчувала їх згідність з оригіналом і складала звіти про кількість справ і записів, з XV ст. позначали термінологічним словосполученням ***зємьскый пїсарь***: *а тыи кнїги имєют бытии за трємї ключи замькнути оди(н) клю(ч) имаєть имєтї соудья а дроуги подсоудок а трєтїи* ***зємьскыи пїсарь*** */XVст.,Статут Ягайла 48з. /(ССУМ, т. 1, с. 247).*

Активніше творяться термінологічні словосполучення з цією назвою з другої половини XVII ст. – періоду формування української державності, – а саме: ***писар кгродский*** (прикметник ***кгродский*** утворений від старопольського слова ***grodzki, grodzski***) – “діловод гроду, судово-адміністративного уряду” (*АЖМУ, 1584, с. 117*); ***писар городовий*** (*ЛС, 1642, с. 392)* –“діловод міської судової інстанції”; ***писар посполитий****(1627 ЛБ 53)* – “простий, народний писар”, ***писаръ генеральный*** (*АЮЗР, 1672, IX, 73)* [5, с. 481] – “вища службова посада гетьманської адміністрації в Україні з середини XVII–XVIII ст.: керівник Генеральної військової канцелярії, відав дипломатичним і таємним листуванням, приймав послів, брав участь у засіданнях Генерального суду”; ***писаръ судовий****/АПГУ,1669,I,4/(там само)* – “діловод Генерального суду”*/;* ***писаръ полковый*** *(АЗР,V,1655,)* [8, с. 88] – “керівник полкової канцелярії”.

Серед зареєстрованих нами прикладів з найменуваннями головних діловодів в українській писемності XVIII ст. найбільш поширеним був термін ***писар***, котрий активно використовувався як на території Лівобережної та

Правобережної України, так і на землях Галичини та Закарпаття. Територіальна поширеність зазначеної назви підкріплювалась активністю його вживання не тільки в офіційно-діловій сфері, а також у літописах, приватних листах, релігійних та художніх текстах: *Петро Михайловичъ Балавкинъ*, ***писаръ*** *Судовъ войсковых енералныхъ (ДДГ, 1712 р. с. 223); Болшая скажетъ* ***писарь*** *Іоан: Олшав.1755(25) Ср.СУМ, (ССУМ/Ласло Дэже, с. 114); /Горhлки носатку у* ***писара*** *Стафановского, а за оную дал два рублh и пят копhекъ (ДНРМ, 1751 р., с. 321);. Монах Александр Шъкъляревич, еще тепер Каташинского мнстира* ***писар*** *(ПЛ, 1714, с. 20); Помяни Господи душя рабовъ Своихъ усопшихъ братій, зде въписанныхъ:… Іакова Арфhнскаго,* ***писара*** *войтовскаго и регента Львовскаго, 1787 (АЮЗР, ч. І. т. XII, с. 486); Которіе зась на рибу хожували козаки за Пороги, то на Кодаку на коммисара рибу десятую отб****h*** *рали, а полковникам особливо треба дати и сотникам, и асауловh , и* ***писаревh*** *, - аж до великого убозства козацтво прийшло (Сам., 34); Се все десяцькі та соцькії, Начальники, п'явки людськії, І всі прокляті* ***писарі*** *Ісправники все ваканцьові, судді і стряпчі безтолкові, Повірені*, *секретарі (Котл., с. 108); Тут всякії були цехмістри, судді, підсудки*, ***писарі,*** *Які по правді не судили*, *Та тільки грошики лупили І одбирали хабарі (Котл., с. 117).* Крім термінологічного значення головного діловода, це слово використовувалося з семантичною характеристикою "писець, переписувач": *О* ***писарахъ*** *розных, то ест іменно, що книги готовые переписуют, и выдають з головы якіе новые рhчи (Зін., с. 296).*

В адміністративній і юридичній сфері іменник ***писарь*** протягом усього XVIII ст. засвідчено нами і в пам'ятках російської мови зі значенням "службовець при писемних справах, діловод": *Тако же не позволяете Его Величество, чтобъ въ прихожихъ каморахъ Коллегии какие* ***писари*** *или подьячие сидhли, и дhло тамъ отправляли (ПСЗ, 1720, с. 155); На подлинномъ указъ пишетъ тако: князь Семенъ Козловской.* ***Писарь****, за секретаря Иванъ Злобинъ (ПСИ, кн. 2, 1723, с. 423); да для производства...письменных дhлъ, дозволяется вамъ выбрать двухъ чиновниковъ въ должность* ***писарей*** *(ПСЗ, 1798, с. 194).*

Функціональна сфера лексеми ***писар*** в російській мові із зазначеною семантикою не обмежувалася діловою писемністю. Нами зафіксовані приклади з епістолярно-повчальних джерел, публіцистичного стилю: *Сие бо велми* ***писари*** *неразумно чинять, что бумагу не берегутъ, и пишутъ писмомъ крупнымъ и розмhтистымъ (Посошков, Завещ.,с.209); въ домъ подъ № 290, надобны изъ вольныхъ людей хороший оффициантъ и домовой* ***писарь,*** *которой бы нhсколько умhлъ и по дhламъ ходить (М., вед., 1790, с. 27).* У публіцистичних текстах це слово використовували і в переносному, зневажливому, значенні "писака" : *Къ подьячему, писцу или* ***писарю,*** *то есть, къ таковому человhку, которой пишетъ, не зная того, что онъ пишетъ (Труд. пчела, 1759, с. 69);* ***Писарь,*** *ты хулишь издания подъ именемъ Трудолюбивой пчелы, болтая что въ нихъ только стихи (там само).*

Писарями називали і писців при війську: *тожъ позволение могутъ имѣть лишние барабаншики, профосы,* ***писари****, гоубисты, алебащики (ПБП, 1704, с. 78); Придается имъ Унтеръ-Шталмейстерамъ по одному* ***писарю*** *для записок и рапортовъ (ПСЗ, 1733, с. 57).*

Активно входить слово ***писар/писарь*** у функції родової назви до складу термінологічних словосполучень російської та української мов упродовж усього XVIII ст. Зокрема, в російській мові складене найменування ***земский писарь*** передавало значення "службова особа земських судів": ***Земскому Писарю*** *надлежит впредь приходную книгу учинить (ПСЗ, 1719, с. 632)*. Бінарні сполучення ***полковой писарь*** і ***ротный писарь*** указували на значення "нижчий стройовиий чин, який займається переписуванням паперів у різних військових підрозділах": *Бьет челомъ...пехотного полку* ***ротного писаря*** *Андрея Васильева сна Псаломщикова (ПМДП, 1747, с. 186); онъ требуетъ, сверхъ прежнихъ вѣдомостей,...въ дивизию свою:* ***полковых писарей****, гобоистовъ, столяровъ, слесарей (ДППС, 1712, т. 2, кн. 2, с.)*. Особа, яка займається діловодством при генералі, позначалася сполученням ***генеральский писарь***: *а по писъму помянутого жъ вицегубернатора въ дачѣ объявлено 2-мъ* ***генеральскимъ писарямъ*** *а при которыхъ персонахъ состоящимъ не написано (ДППС, т. 3, кн. 1, 1713, с. 27).*

Найчастіше аналізована назва ***писар*** в українській писемності XVIII ст. різних жанрів реалізується у складі більш численної групи термінологічних словосполучень, порівняно з російською мовою цього періоду. Майже до кінця XVIIIст.(на початку 80-х років XVIII ст. було скасовано полково-сотенний устрій України) продовжують фіксуватися відомі з XV–XVII ст. складені назви, серед яких зустрічаються і синонімічні словосполучення та різні орфографічні варіанти термінологічних словосполучень. : ***земский писар, городовий писар (мѣский писар), градський писар, полковий писар, судовий писар, генеральний писар (енеральний писар):*** *... за* ***писаря земского*** *Никифоръ Зубковскій / без року, Переяслав/ (ДДГ, с. 332; А оттуду повернувшися,* ***писара городового*** *мало не до смерти убилъ /1723 р., Сміла (ДДГ, с. 178); О* ***писарахъ*** *розных… и о* ***писарехъ*** *теж* ***градскихъ*** */Зін., с. 296/; Сотникъ коропскій усиловне примушалъ, – мовит,* ***писара*** *коропского* ***мѣского*** *абы писал на КондратаПесецкого (ДДГ,1710, с. 164); По предложенъню листовъномъ, зъ полковои резеденции, от пана* ***писара полкового*** *Стефана Максимовича … /1725 р., Новгородківська сотенна канцелярія Стародубського полку/ (ДНРМ, с. 166) По листамъ* ***писар судовій*** *стародубовскій Стефанъ Косачъ закрепилъ /1732 р., Стародуб/ (ДДГ, с. 272)* ***генералному писару*** *и старшому канцеляристѣ по прежнему в Генералной канцеляріи быть велено /без року/ (ДДГ, с. 145) До мажери лаявъ зъ помянувши тамъ же и пана* ***писара енералного*** */1715 р., Камишнянська сотенна канцелярія Гадяцького полку/ (ДНРМ, с. 86).* Останнє термінологічне словосполучення на позначення урядової посади у зазначений період могло бути представленим і у вигляді тричленного словосполучення ***писарь***

войсковый генеральний: Войсковий енералный писаръ *Семенъ Савичев /1722р., Глухів/ (ДДГ, с. 53); Высокородный і высокопочтенhйшій гсподнъ* ***писаръ войсковый генералній****, сердечній добродhю нашъ /1758 р./(ПЛ, с. 130).*

Серед нових термінологічних словосполучень на позначення посади діловода слід віднести найменування ***писар сотенний*** – " керівник сотенної канцелярії", ***писар майстратовий*** – "діловод міського магістратського органу врядування, де користувалися магдебурзьким правом", ***писар мнстирский*** – "монастирський діловод", ***писар почтовий*** –"поштовий діловод ": *К сеи жалобливои сказки…Петр Яновскии,* ***писар сотеннии****, руку приложилъ (ДНРМ, 1728р., с. 203); … атаману городовому Роману Яковлеву, взявши з собою* ***писара ратушного*** *Ярему Романовича, и там постороннихъ людей (ДНРМ,1729р., с. 217); … чрез Григорія Отвhноского,* ***писара майстратового*** *(ДДГ, 1719, с. 20); О писарахъ розныхъ, то ест іменно, що книги готовые преписуют, и выдаютъ з головы якіе новые рhчи, и о* ***писарехъ*** *тежъ градскихъ и о* ***мнстырскихъ*** *(Зін., с. 296); Того ради тебh притверждаю, диби ти, несмотря не на кого, зо всхъ козаковъ денги собралъ и отдалъ въ сотенное правленіе…, також на почту Журавского,* ***писара почтового****, Миколу Шкварка, ежели доброволне не похощетъ поихатъ, отдать тамъ городничему (ПЛ, 1740 р., с. 88).*

Крім термінологічних словосполучень з узгодженими означеннями, у ролі конкретизаторів місця служби писарів могли також виступати і неузгоджені означення в найменуваннях ***писар ратуша, писар катедри митрополіи, писар економіи партикулярной:*** *Савласий Асеевичъ*, ***писар*** ратуша Глуховского *(ДДГ, 1719, с. 172)* ; Высокопреподобнhйшій гпднъ отцъ Яковъ Воронковскій ***катедри митрополіи Кіевскія писаръ*** *(ДДГ, 1766, с. 55);* …***писаръ економіи партикулярнои*** Павел Филкевич, канцеллярістъ экономии партикулярнои Василь Раковский *(ДДГ, 1754, с. 59).*

Засвідчують слово ***писар*** лексикографічні розвідки XVII ст. – "Синоніма славенороссkая" і "Лексикон словено-латинский"

Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського. Автор першого словника добирає церковнослов'янські синоніми-відповідники "книгочїй книжникъ", у другому словнику укладачі розрізнюють значення цієї назви, тому і подають їх у різних статтях за допомогою словосполучень: "Писарь грамот. Amanuensis scriba" та "Писарь народний. Notatius. Scripturati(us) Tabularius." Крім термінологічного значення діловода, з XVII ст. це слово, як зазначив автор першого історичного словника Є. Тимченко, вживалося з семантикою "списатель" [13, с. 107]

За допомогою запозичень "секретар" , "канцелярист" пояснюється термін писар у кінці XIX – поч. XX ст. у словниках Ф. Піскунова та Б. Грінченка [7, с. 185]; [2, с. 87]. Протягом XIX ст. відмічалися термінологічні словосполучення зі словом писар: ***земский писар, компанейский писар*** та ***волосний писар*** [7, с. 185]. Використання назви

писар у сучасній українській мові пов'язується зі значенням "працівник штабної армійської канцелярії" (*СУМ, т. VI, с. 360)*. За часів Української Народної Республіки , протягом 1917–1918 рр., була відроджена складена назва ***генеральний писар*** на позначення посади члена Генерального Секретаріату Центральної Ради УНР, який вів справи уряду, зберігав державну печатку, стверджував законність і чинність документів. З 21січня 1918 р. замість Генерального писаря запроваджено посаду державного секретаря (*Юр. енц., т.І, с. 563)*.

Аналізуючи семантичну структуру слова ***писарь***, "Словарь Академии Российской" не розкриває конкретного змісту найменування, а лише подає загальне пояснення: "писарь,...и писец,.. Служащий при письменныхъ дѣлахъ" *(ч. 4, 830)*.

Подібне тлумачення слова ***писарь*** зустрічаємо в словнику церковнослов'янської та російської мови 1847 року [10] та у В. І. Даля [3]. З другої половини XIX ст. лексема ***писарь*** у російській мові реалізувалась у складених найменуваннях ***волостной писарь*** і ***земский писарь***.

Аналізований іменник успадкований і сучасною російською літературною мовою. Зі значенням "посадова особа для переписування і укладення канцелярських паперів" лексема ***писарь*** реализується як назва діловода в армії. Реєструються також і складені назви зі стрижневим ***писарь***: ***военный писарь, ротный писар.***

Отже, віддієслівні іменники ***писар/писарь*** належать до спільного лексичного фонду української і російської мов. В українській мові початкового періоду формування нації ця назва найчастіше використовувалася в різножанрових текстах з термінологічним значенням особи, яка переписує ділові папери та укладає документи. Значення діловода в російському багатозначному слові ***писарь*** фіксується пізніше, можливо, під впливом польської чи української мов, у яких зазначене термінологічне значення засвідчується пам'ятками ділової писемності раніше. Серед термінологічних словосполучень зі стрижневим ***писар*** нами також засвідчені спільні для двох мов найменування ***земский писар, полковой писар***. Крім двокомпонентних термінологічних словосполучень, в українських пам'ятках ділової мови зустрічаються і трикомпонентні словосполучення: ***восковий генеральний писар, писар економии партикулярной.*** Загалом термінологічні словосполучення ширше використовуються в українській мові початкового періоду формування нації, що зумовлюється екстралінгвальними чинниками – особливостями полково-сотенного устрою більшої частини України.

Л і т е р а т у р а :

1. *Виноградов В. В.* Очерки по истории русского литературного языка XVII–XIX вв. – М., 1982. – 529 с.
2. *Грінченко Б. Д.* Словарь української мови. – У 4-х томах – К. : Ін-т укр. мови

НАН України, 1996.

3. *Даль В. И.* Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. – М. : Русский язык, 1978–1980.
4. Етимологічний словник української мови. – К. : Наукова думка. – Т. 4. – 2003.
5. Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К. : Накова думка, 1983.
6. Лексикон словенороський Памви Беринди. Надруковано з видання 1627 р. фотомеханічним способом. Підготовка тексту і вступна стаття В. В. Німчука. – К., 1961.
7. *Пискуновъ Ф.* Словарь живаго народнаго, письменнаго и актового языка русских южан Россійской и Австро-Венгерской имперіи. – Кіевъ, 1882.
8. *Русанівський В. М.* Історія української літературної мови : підручник. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.
9. Словарь современного русского литературного языка : в 17 т. – М. : Изд-во АН СССР, 1950–1965.
10. Словарь церковнославянского и русского языка, составленный Вторым отделением имперской Академии Наук. – СПб., 1847. – Т. 1-46.
11. Словник української мови. – В 11 томах. – К., 1970–1980.
12. *Срезневский И. И.* Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. – В 3 т. – СПб., 1893–1903.
13. *Тимченко Є.* Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. – Кн. І. – К., 2003.

Д ж е р е л а :

АЮЗР – Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссиею для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском Генерал-Губернаторе,часть первая, Т.XII, Киев, 1904.

ДДГ – Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. – К. : Науковап думка,1993. – 392 с.

ДНРМ – Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. Підготував до видання А. Передрієнко. – К.,1976.

ДППС – Доклады и приговоры, состоявшиеся в правительствующем сенате в царствование Петра Великого. Изд. Императорскою академиею наук под. ред. Н. В. Калачова. – СПб., 1882–1883. – Т. 2. /1712, – Кн. 1-2/.

Ж.Ф.П. XII в. – Житие преподобного Феодосия, игумена Печерского (по Успенскому сборнику XII в.).“Чтения ОИДР”, кн. 2. – М., 1899.

Зін. – Зіновіїв Климентій. Вірші. Приповісті посполиті. Передмова й упорядкування І. П. Чепіги. – К., 1971.

Котл. – Котляревський І. П. Енеїда. – К., 1968.

ЛБ – Беринда П. Лексикон словенороський. – К., 1627 / підгот. тексту і вступ. ст. В. В. Німчука. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961.

Лист. – Старинный малорусский письмовникъ: “Книга глаголемая листовня”. / Съ предисловіемъ Б. Д. Гринченко. – Черниговъ, типографія Губернскаго Земства, 1901.

М.вед. – Московские ведомости, 1756 – 1800.

ПБП – Письма и бумаги имп. Петра Великого /1688-1712/. – СПб., М., Л., 1887–1964.

ПЛ – Приватні листи XVIII ст. / Підготував до видання В. А. Передрієнко. – К., 1987.

ПМДП – Памятники московской деловой письменности XVIII в. / Изд. подгот. А. И. Сумкина под ред. С. И. Коткова. – М.,1981.

Посошков, Кн. о ск. – Посошков И. Т. Книга о скудости и богатстве /1724/. – М., 1937.

Пр. н. XIV – Пролог сентябрьской половины перв. четв. XIV в. – ГИМ, Син., № 239.
ПСЗ – Полное собрание законов Российской империи. СПб., 1830. – Т.1-26.
ПСИ – Памятники сибирской истории XVIII века. – СПб,.1882. – Кн.2.
Сам. – Л*h*топись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник. – К.,1878.
АР – Словарь Академии Российской. – СПб., 1789-1794. – Ч.1-6.
Син. – Синоніма славенороссkая. – У кн.. Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славенороссkая. Підготовка текстів памяток і вступні статті В.В.Німчука. – К.,1964.
Сл.РЯ XI-XVII вв. – Словарь русского языка XI-XVII вв.– Вып.15.–М. :Наука, 1989.
Сл. РЯ XVШ в. – Словарь русского языка XVШ в – Л.: Наука, Ленингр. отделение, 1984 – 1988, Вып. 1-4 .
ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.; В 2-х т. Т. 1-2. –К., 1977–1978.
Сл. УМ XVI – перш. пол. XVII – Словник української мови XVI – перш. пол. XVII ст. у 28-ми вип. / НАН України Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича: Відпов ред. Д. Гринчишин. – Вип. 9-3. – Львів, 2003.
Юр. енц. – Юридична енциклопедія. – В 6 т. / ред.кол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. :"Укр. енцикл.", 1998. – Т. 1: А-Г 672 с.

Вакуленко Т. П. Особенности функционирования термина писар / писарь в украинском и русском языках начального периода формирования этих наций.

В статье рассматриваются особенности функционирования делового термина писарь и образования терминологических словосочетаний с этим словом в украинском и русском языках начального периода формирования наций.

Ключевые слова: *термин, терминологическое словосочетание, значение, происхождение.*

Vakulenko T. P. Features of the functioning of the term pisar / pisar' in the Ukrainian and Russian languages of the initial period of formation of these nations.

The article deals with the peculiarities of business terms scribe and education terminological expressions with the word in the Ukrainian and Russian nations of the initial period of formation.

Keywords: *term terminological phrase meaning, origin.*

Верьовкін В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КОГНІТИВНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕТИМОЛОГІЇ НАЙМЕНУВАНЬ КОНЦЕПТУ *ВІЙНА* У СЛОВ'ЯНСЬКИХ ТА ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

Статтю присвячено інтерпретації етимології назв війни в семантико-когнітивному аспекті й простеженню (за етимологічними свідченнями) семантичної еволюції вербалізаторів концепту ВІЙНА у слов'янських та германських мовах, зокрема в контексті історії матеріальної й духовної культури давніх народів Європи.

Ключові слова: *концепт ВІЙНА, вербалізатор, етимологія, слов'янські мови, германські мови, діахронічний підхід, когнітивна інтерпретація, семантична еволюція, мовна картина світу, матеріальна і духовна культура.*